

พัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมือง

พัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุงเทพมหานคร ในการศึกษา
มุมมองความคิดทฤษฎีที่โต้กล่าวแล้วในบทก่อนมา เป็นกรอบการศึกษา ความสมบูรณ์
การศึกษาที่ว่าคนกรุงเทพมหานคร มีพัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมืองนั้นแตกต่างกัน
ในระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน ความสมบูรณ์นี้จะเป็นไปได้มากน้อยเพียง
ใด ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่ได้รับการสัมภาษณ์บรรดาสมาชิกพรรคการเมืองต่าง ๆ เป็นสำคัญ

พัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมืองในที่นี้ หมายถึง การที่สมาชิกพรรค
การเมืองมีแนวทางในการเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่กันได้อย่างไร ซึ่ง
อาจมีระบบและขั้นตอนต่าง ๆ ของการเข้าเป็นสมาชิกพรรคปรากฏอยู่ แต่ก่อนอื่นขอสรุปทบทวน
แนวคิดเกี่ยวกับการเข้าผูกพันพรรคการเมืองพอสังเขป เพื่อให้เห็นภาพและแนวทางการศึกษา
ให้ชัดแจ้งยิ่งขึ้นจากการที่โต้กล่าวไปบ้างแล้วในบทก่อน

ประการแรก การศึกษาพัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมืองมุ่งมองที่พัฒนาการ
เกิดขึ้นของพรรคการเมืองว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ประเด็นนี้เป็นกรมองพื้นฐานการเกิด
ขึ้นของกลุ่มพื้นฐานทางการเมือง เช่น กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในแง่ที่มีผลต่อการนำไป
สู่การจัดตั้งพรรคการเมือง กล่าวคือ พัฒนาการผูกพันพรรคการเมืองจะมาจากกรรวมกลุ่ม
หรือการเป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือเกี่ยวข้องกัน
ทางการเมือง การเป็นสมาชิกกลุ่มนี้เองจะเป็นแนวทางการไปสู่ความผูกพันพรรคการเมือง
ในที่สุด

ประการที่สอง พัฒนาแห่งความผูกพันพรรคการเมืองเป็นผลมาจากการเรียนรู้
ทางการเมือง จากสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ทำให้บุคคลเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง
ได้ สถาบันสังคมดังกล่าวอาจได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน

เหล่านี้เป็นตัวอย่างการเรียนรู้ความรู้สึก ความสนใจ หักศกติทางการเมือง ให้เกิดขึ้นแก่บุคคล ทำให้บุคคลนั้น ๆ มีความรู้ความเข้าใจและสนใจทางการเมืองและเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองในภายหลัง

ตัวการเหล่านี้มีส่วนต่อการเรียนรู้ของบุคคลในวัยต่าง ๆ ปัญหาที่ว่า อะไรเป็นสิ่งสำคัญกว่าหรือมีอิทธิพลต่อการสร้างการเรียนรู้ ซึ่งในทางวิชาการแล้วทุกสถาบันมีส่วนสำคัญต่อการสร้างการเรียนรู้แก่บุคคลทั้งสิ้น จะมีความแตกต่างกันไปบ้างก็เฉพาะความเข้มในความใกล้ชิดและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับบุคคลที่ได้รับการเรียนรู้ว่ามีมากน้อยเพียงใด และลักษณะของความใกล้ชิดและความสัมพันธ์นั้นเป็นไปในทิศทางใด

ในการศึกษาความผูกพันพรรคการเมืองในแง่พัฒนาการความผูกพันพรรคนี้จะศึกษาจากกรอบดังกล่าวและจะชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคนั้นเริ่มจากที่ใดและตัวการใดมีอิทธิพลต่อการผูกพันพรรคการเมืองของสมาชิกพรรคการเมืองที่แตกต่างกันเหล่านั้นโดยเปรียบเทียบว่าเป็นอย่างไร สำหรับสมาชิกพรรคการเมืองที่ใดศึกษา

1. พัฒนาการการผูกพันพรรคการเมืองมองในแง่ที่ว่าพัฒนาการมาจากกลุ่มผลประโยชน์ที่ก่อกำเนิดขึ้นและพัฒนาไปเป็นพรรคการเมืองหรือสนับสนุนพรรคการเมือง เพราะว่าการกลุ่มผลประโยชน์กับพรรคการเมือง เป็นของคู่กันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน และกราบไต่ที่รัฐมิได้ส่งเสริมการก่อตั้งกลุ่มผลประโยชน์และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้ว พรรคการเมืองที่ค่อยเกิดขึ้นไม่ได้¹ กลุ่มผลประโยชน์มีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อระบอบประชาธิปไตยอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพรรคการเมือง เพราะที่จริงแล้วพรรคการเมืองก็พัฒนามาจากกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้มแข็งและมุ่งต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองนั่นเอง อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมืองเป็นเครื่องคำนวณระบบการเมืองระบอบประชาธิปไตย และก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในระบบตลอดเวลา

¹ ปรินชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, หน้า 26.

ปัญหาที่มีอยู่ว่า องค์การแห่งการเคลื่อนไหวคือพรรคการเมืองของไทยยังขาดกลุ่มผลประโยชน์ที่คอยค้ำจุนสนับสนุนให้เกิดการเคลื่อนไหวทำให้พรรคการเมืองดำรงระบบการเมืองอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ แต่เป็นที่หวังกันว่าอนาคตระบอบประชาธิปไตยไทยจะก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ ตามลักษณะการพัฒนาระบบการเมืองของไทย

อันที่จริงนั้น กลุ่มผลประโยชน์ของไทยมีมากมายหลายกลุ่ม จะเรียกกลุ่มว่าอย่างไรก็แล้วแต่ อาจจะเรียกว่าสมาคมบ้าง มูลนิธิบ้าง กลุ่มอาชีพบ้าง เป็นต้น อย่างไรก็ตามบรรดากลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทยนับว่าเป็นกลุ่มหลากหลาย ตามทฤษฎี pluralism แต่ว่าลักษณะของกลุ่มไม่เหมือนอย่างตะวันตก เพราะลักษณะกลุ่มผลประโยชน์ของไทยมักเป็นกลุ่มที่มุ่ง เชิดชูคนมีอำนาจ ชนชั้นเอกภาค เรียกร้องเลื่อนลอย และส่วนใหญ่มุ่งการบันเทิง กลุ่มผลประโยชน์ของไทยจึงมีกลุ่ม "เหลวไหล" มากกว่า "กลุ่มหลากหลาย" คือมีแต่ pleasure groups แต่ไม่มี pressure groups ใดแก่ "กลุ่มระเหิง" "กลุ่มครีบกะเรง" เป็นอเนกอนันต์¹ กระนั้นก็ก็ตามก็เชื่อว่าหากกลุ่มผลประโยชน์จริง ๆ จัง ๆ ไม่ได้ทำไม่ คงมีอยู่บ้าง เช่น กลุ่มผลประโยชน์ของชาวจีน กลุ่มเกษตรกรรม เป็นต้น แต่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐค่อนข้างน้อย จะช่วยเหตุผลของสภาพแวดล้อมพื้นฐานทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของไทยก็ได้

สภาพการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยนี้ ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกพรรคการเมืองต่าง ๆ กล่าวคือ สมาชิกพรรคการเมืองไม่ว่าสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์กิจสังคม และประชากรไทย ในจำนวนที่ใกล้เคียงกันส่วนมากจะเป็นสมาชิกกลุ่มอะไรก็ตามน้อยมากและที่เป็นอยู่ก็เป็นสมาชิกสมาคมการกุศลเสียมากกว่า ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรงและยิ่งกว่านั้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันมีความสัมพันธ์กันน้อยมาก ยกเว้นสมาชิกพรรคบางท่านที่มีตำแหน่งในพรรค ได้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งอาจเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นมาก่อนแล้วย้ายมาอยู่พรรคที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือเป็นสมาชิกที่ปรึกษาพรรคการเมืองอื่น ๆ ในขณะที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่สังกัดอยู่ในปัจจุบัน

¹ ชาญวิทย์ วิชิตกุล สุชิน ตันติกุล, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง), หน้า 215.

สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นอาจเนื่องมาจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เกี่ยวกับสังคมไทยยังขาดกลุ่มที่เกี่ยวข้องทางการ เมืองอย่าง เป็นจริง เป็นจัง อีกประการหนึ่ง อาจเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นมาหรือโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของไทย ยังไม่เชื่ออำนาจให้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยก็ได้

ดังนั้น มองในแง่การเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองของสมาชิกพรรคการเมือง ทั้งสามแล้ว จะเห็นได้ว่าสมาชิกมีสังกัดกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นพื้นฐานการสนับสนุนพรรคการเมืองใดหรือสังกัดกลุ่มที่จะไปสนับสนุนพรรคการเมืองใดเป็นหลัก และสมาชิกที่สังกัดกลุ่มก็เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการ เมืองหรือเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองน้อยหรือไม่มีเลย คงจะเป็นก๊วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น

2. ลักษณะที่เกี่ยวกับพัฒนาการเข้าสู่การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในส่วนของ การเรียนรู้ทางการเมือง ในทางทฤษฎีการพัฒนาความผูกพันพรรคการเมืองนั้นเริ่มจากการ ที่บุคคลได้รับการเรียนรู้มาจากกลุ่มสังคมพื้นฐาน คือครอบครัว ซึ่งจะเป็องค์กรหรือสถาบัน ที่ให้เกิดการเรียนรู้หรือให้เกิดรู้จักพรรคการเมืองใด แต่ไม่ได้ให้ความหมายว่าอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องของจิตวิทยาการเรียนรู้ เรียนรู้ของเด็ก

ดังที่กล่าวแล้วแต่ต้นในบทก่อนว่า ในต่างประเทศ หมายถึง การเมืองใน ยุโรปและอเมริกา ที่มีพรรคการเมืองมีความเป็นสถาบันสูงหรือได้รับการพัฒนาไปแล้วนั้น ความผูกพันพรรคการเมืองของเขาเริ่มมาจากครอบครัว คือ รู้จักพรรคการเมืองนับตั้งแต่ วยเด็ก ความรู้สึกผูกพันนั้นก็เริ่มแต่ต้นเลยทีเดียว เพราะพัฒนาการพรรคการเมืองของเขา มีมานานและมีพรรคที่แข่งขันในระบบที่แน่นอน สามารถแยกได้เลยว่าใครสังกัดพรรคใด ทั้งนี้โดยถือเอาพื้นฐานทางสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรืออุดมการณ์เป็นตัวกำหนดแบ่ง แยก ดังนั้นจึงไม่แปลกใจเลยว่าความผูกพันพรรคของเขากลายเป็นวัฒนธรรมอันดีงามใน ระบอบประชาธิปไตย

กรณีของประเทศไทย เราต้องยอมรับกันว่าพรรคการเมืองของไทยมีอายุและ การพัฒนามาไม่นานพอ ๆ กับการเกิดขึ้นของระบอบประชาธิปไตยนั่นเอง พรรคการเมือง ไทยเท่าที่ผ่านมา หากนับอายุและชีวิตการต่อสู้ยืนหยัดมาโดยตลอดก็เห็นจะมีแค่พรรค

ประชาธิปไตยเท่านั้นที่จักว่าเป็นพรรคการเมืองที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศไทย เท่าที่มีอยู่
ในปัจจุบันนี้ เพราะตั้งขึ้นเมื่อปี 2489 มีอายุประมาณ 40 ปี (โดยไม่นับเวลายุบพรรค
การเมืองบางช่วง) นอกนั้นเป็นพรรคอายุสั้นยั้งนั้น ไม่ว่าพรรคกิจสังคม ชาติไทย
ประชากรไทย หรืออื่น ๆ ก็ตาม อายุอย่างสูงก็แค่ 10 ปีเศษ ๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม
ความเก่าแก่ของพรรคในสภาพการเมืองไทยที่ผ่านมาในอดีต การมีพรรคการเมืองมิได้
หมายถึงสภาพการเมืองไทยได้ให้ความสำคัญหรือเห็นความสำคัญของพรรคการเมืองอย่าง
แท้จริงก็หาไม่ เพราะการเมืองไทยในอดีตที่ผ่านมาอยู่ในระบบเผด็จการทหารมาโดยตลอด
พรรคการเมือง เช่น ประชาธิปไตย เป็นเพียงพ้องกรณ์สัญลักษณ์ทางการเมืองในระบบ
ประชาธิปไตยที่ปราศจากอำนาจหรือไม่สามารถนำนโยบายไปบริหารประเทศได้ อยางคิ
ก็เป็นเพียงฝ่ายค้านในสภาที่รัฐบาลรับฟังเท่านั้น และแม้เป็นรัฐบาลก็หาได้เป็นรัฐบาลเสียง
ข้างมากไม่อย่างคึกก็เป็นรัฐบาลผสมเท่านั้นนับตั้งแต่เริ่มต้นตั้งพรรค ซึ่งประเด็นนี้คือที่ถูกอ
ตั้งพรรคประชาธิปไตยท่านหนึ่ง ไก่กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

"พรรคประชาธิปไตยตั้งขึ้นมาเป็นการรวมบุคคลที่มองเห็นว่าต้องการจะค้ำรัฐบาล
ในขณะนั้นและต้องการเห็นความมีเอกภาพในการทำงานของรัฐบาล เพราะขณะ
นั้นไม่มีพรรคการเมืองเลย และการค้ำของพรรครัฐบาลขณะนั้นก็รับฟังน้อยเต็มที่
ก็อยู่ในยุคมีคอมมิวนิสต์ ประชาธิปไตยก็เหมือนสัญลักษณ์ในระบบ
ประชาธิปไตยเท่านั้น ไม่มีอะไรแตกคางกานัน แม้เราจะมีจุดยืนเพื่อประชาธิปไตย
จริง ๆ ก็ตาม"¹

ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 สภาพการณ์ทางการเมืองไทยเปลี่ยนไป
และเข้าสู่บรรยากาศความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ขณะเดียวกันพรรคการเมืองไทยก็
ปรากฏขึ้นอย่างมากมายและมีพรรคการเมืองไทยที่ปรากฏและยืนหยัดต่อสู้แข่งขันกันเพียง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ สัมภาษณ์ นายเกษม บุญศรี, สมาชิกพรรคประชาธิปไตย, 15 ตุลาคม

ไม่กี่พรรคในปัจจุบันหรือมีพรรคการเมืองน้อยลงเหลือแค่พรรคใหญ่ ๆ เพราะแนวโน้มของประชาชนจะให้ความศรัทธาคือพรรคการเมืองใหญ่ ๆ มีมากขึ้น¹ ที่สำคัญก็คือ การมีพรรคการเมืองแข่งขันกันโดยพรรคใหญ่ ๆ เหตุผลหนึ่งคือ พรรคใดทำหน้าที่ของพรรค กล่าวคือ ได้มีโอกาสเสนอและนำเอานโยบายของพรรคไปบริหารประเทศให้เป็นที่ประจักษ์ หากจะว่าไปแล้วพรรคการเมืองไทยใหญ่ ๆ ไม่ว่า ประชาธิปัตย์ กิจสังคม ชาติไทย และประชากรไทย ต่างก็ได้เป็นพรรคทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านมาด้วยกันทั้งนั้น สภาพการณ์เช่นนี้ เมื่อไรก็ตามที่พรรคใดได้เป็นรัฐบาลก็นำนโยบายไปใช้ ก็ทำให้ประชาชนเห็นหรือได้รับประโยชน์และเมื่อมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นรัฐบาลจะทำให้ประชาชนเห็นและเปรียบเทียบได้ว่าพรรคนั้น ๆ ได้ทำตามนโยบายที่แถลงไว้ต่อประชาชนหรือไม่ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่พรรคการเมืองมีจำนวนน้อยลง อย่างไรก็ตามพรรคการเมืองไทยยังไม่เคยมีพรรคใดได้รับเสียงข้างมากในสภามาก่อนเลย รัฐบาลที่มาจากกาเลือกตั้งทุกรัฐบาลล้วนแต่เป็นรัฐบาลผสมทั้งนั้น ปัญหาจึงมีว่าพรรคการเมืองไทยจะมีพรรคเสียงข้างมากได้หรือไม่ เมื่อคำนึงนโยบายของตนไปใช้ได้ไม่เต็มที่ ไม่เป็นของตนเองแท้จริง ประชาชนจะมีทางเลือกสนับสนุนนโยบายพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ได้อย่างไร หากมองว่านโยบายเป็นตัวเลือกที่สำคัญต่อการสร้างรัฐบาลที่มีพรรคการเมืองโดยเสียงข้างมากในรัฐสภา ในเมื่อพรรคการเมืองต่างก็ไม่สามารถนำนโยบายของตนไปปฏิบัติให้เกิดผลได้อย่างจริงจัง จึงเป็นปัญหาและในที่สุดแล้วก็ลงเข้าสู่รัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองหลายพรรคหรือรัฐบาลผสม (coalition government) อีกเช่นเคย

ที่กล่าวมาข้างต้น คงการที่จะชี้ให้เห็นว่า การเกิดขึ้นและพัฒนาการของพรรคการเมืองไทยเท่าที่เป็นมาในอดีตมีผลต่อการสร้างความรู้สึกรู้สึกผูกพันพรรคการเมืองหรือไม่ และต่อไปจะกล่าวถึงสมาชิกพรรคการเมืองไทยนั้นมีพัฒนาการเข้าไปสู่การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองได้อย่างไรบ้างในส่วนของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

¹ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย, หน้า 5.

กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองในส่วนของความผูกพันพรรคการเมืองนั้นเป็น เรื่องที่มีระบบมีขั้นตอนของการอบรมกล่อมเกล่าในที่นี้จะไม่ล่วงเลยไปถึงขั้นนั้น ซึ่งเป็น เรื่องละเอียดอ่อนและเป็นเรื่องภายในกระบวนการเกิดขึ้นและพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ภายในจิตใจของแต่ละบุคคล เพราะอยู่นอกเหนือสิ่งที่ต้องการศึกษา แม้เราจะปฏิเสธ ไม่ได้ว่าสมาชิกพรรคการเมืองได้รับผลการอบรมมาในลักษณะเช่นนั้นก็ตาม แต่ในที่นี้จะ กล่าวถึงอิทธิพลของสถาบันทางสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้ หรือความสนใจเข้าใจทางการเมืองโดยจะพิจารณาว่าอิทธิพลของส่วนใดเป็นตัวแปรทำให้ บุคคลสนใจ เข้าใจทางการเมืองและการเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง โดยพิจารณา ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาศึกษาเปรียบเทียบเป็นลำดับไป

สถาบันทางสังคมที่นำมาใช้เพื่อพิจารณาว่าสถาบันใดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้า พรรคการเมืองมากกว่ากันตามลำดับ คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน (ดูตาราง)

ตารางที่ 1 สถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิกพรรค การเมืองของคนกรุงเทพมหานครโดยเปรียบเทียบ

สถาบัน ทางสังคม	พรรคประชาธิปัตย์ (30 คน)	พรรคกิจสังคม (30 คน)	พรรคประชากรไทย (30 คน)
ครอบครัว	6	3	4
กลุ่มเพื่อน	27	25	28
โรงเรียน	9	5	1
กลุ่มอาชีพ	24	23	21
สื่อมวลชน	12	9	19

ดูจากตัวเลขที่เป็นจำนวนเต็มของสมาชิกพรรคการเมืองแต่ละพรรคที่ได้รับอิทธิพล มาจากสถาบันทางสังคมแล้ว จะเห็นจำนวนความมากน้อยแตกต่างกันออกไป

พรรคประชาธิปัตย์ เป็นพรรคการเมืองที่มีความเก่าแก่ มีอายุยาวนานที่สุดของประเทศไทย โดยไม่นับถึงการยุบเลิกไปบางครั้ง เพราะการยึดอำนาจของทหาร พรรคประชาธิปัตย์มีอายุประมาณ 40 ปีเศษ ความยาวนานของอายุพรรคหรือมีความเก่าแก่ นั้น พรรคประชาธิปัตย์มีข้อได้เปรียบหลายอย่างในทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย อย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นประชาธิปไตย และการสร้างคุลย์อำนาจและป้องกันอำนาจสถาบันที่มั่นคงกว่า เช่น สถาบันข้าราชการโดยเฉพาะทหารได้ในบางครั้ง ลักษณะเช่นนี้จะทำให้พรรคมีรูปแบบและลักษณะการดำรงไว้ซึ่ง ระบบประชาธิปไตย
2. สามารถจัดองค์กรที่มั่นคง กว้างขวาง ไม่ว่าการจัดตั้งสาขาของพรรคไปทั่วทุกภาคและระดับท้องถิ่นได้มาก นั้นหมายถึงชื่อเสียง การยอมรับเป็นที่พึ่งและเป็นองค์กรการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยอาศัยพรรคเป็นหลักมีมากขึ้นโดยปริยาย
3. ทำให้พรรคมีจุดยืน มีสิ่งที่ยึดมั่น หมายถึง อุดมการณ์ทางการเมืองที่แน่นอนอย่างชัดเจน เพราะหากไม่อย่างนั้นแล้วความเป็นพรรคจะยั่งยืนนานไม่ได้
4. พรรคสามารถคัดแปลงระบบพรรค ยิ่งอายุพรรคเฉลี่ยสูงขึ้นเท่าไร ระบบพรรคจะมีการจัดรูปแบบเป็นสถาบันและมีเสถียรภาพแน่นอน¹ เมื่อพรรคมีความเป็นสถาบันแล้วระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยก็มั่นคงหรือมีเสถียรภาพไปด้วย

สถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์เรียงตามลำดับแล้วจะเป็นดังนี้ เพราะการชักจูงของเพื่อนมาเป็นอันดับแรก กลุ่มอาชีพ ครอบครัว สโมสร และโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษามาเป็นอันดับสุดท้าย

¹ ปรินซ์ เวสวาร์ช, "พรรคกับเสถียรภาพทางการเมือง", ใน Political Order in Changing Society เขียนโดย Samuel P. Huntington (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, 2527), หน้า 34.

กลุ่มเพื่อนมีส่วนอย่างสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจและความสนใจและการเข้าเป็นสมาชิกพรรค จากเหตุผลที่ว่าได้พบปะพูดคุยกันมานาน และเวลาที่มีการเลือกตั้งตลอดถึงความนิยมของผู้สมัครก็มีความคล้ายคลึงกันและบางที่เพื่อนจะเป็นผู้ชักชวนใจให้ว่าควรที่จะสังกัดพรรคใด จะโดยเพื่อนที่ใกล้ชิดคืออธิบายให้ฟังจากอุดมการณ์ นโยบาย หรือผลงานพรรคหรือผู้สมัคร สมาชิกคนสำคัญ ๆ ของพรรค จึงมักจะคล้อยตามเพื่อนไปด้วย ในลักษณะเหตุผลเดียวกันกับกลุ่มอาชีพ คนที่เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปไตยก็มักถูกชักจูงโดยอาชีพเดียวกันตาม ๆ กันไป ซึ่งมีปริมาณตัวเลขที่ค่อนข้างสูง (24 คน)

ในระบอบนครรัฐ มีผู้ที่นิยมพรรคการเมืองบิคามาราคาค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบพรรคอื่น เพราะพรรคประชาธิปไตยเป็นพรรคที่เก่าแก่ บิคามาราคาบางคนก็ยังคงเป็นสมาชิกพรรคน้อย ๆ ลุก ๆ ก็ชอบและนิยมตามด้วยเหตุผลที่ว่าบิคามาราคาส่งสอนให้รู้จักพรรคและเคยไปฟัง การปราศรัยหาเสียงและสนับสนุนพรรค โดยการเผยแพร่แนวทางของพรรคร่วมกับบิคามาราคา สมาชิกบางท่านว่าบิคาคาเป็นผู้เคยเป็นหัวหน้าและหาเสียงให้แก่พรรคประชาธิปไตยเสมอเมื่อมีการเลือกตั้ง ดังนั้น เมื่อบิคามาราคาเป็นสมาชิกพรรคอยู่แล้วก็สมัครเป็นสมาชิกตามไปด้วย

โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา มีส่วนค่อนข้างน้อย (9 คน) สถาบันการศึกษาในที่นี้หมายถึงชั้นเตรียมอุดมและอุดมศึกษาที่มีส่วนสร้างความรู้ความเข้าใจ เพราะเคยได้ยินไ้ฟัง เวลาอาจารย์หรือผู้สอนพูดถึงพรรคการเมืองก็จะยกตัวอย่างพรรคประชาธิปไตยและอธิบายรายละเอียดของพรรคตามไปด้วย นอกจากนี้แล้วบางคนยังได้ทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีมร่วมกันสนับสนุนพรรคประชาธิปไตย ในฐานะเป็นกิจกรรมนอกหลักสูตร ขณะเดียวกันการทำกิจกรรมนั้นก็ต้องการทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองบ้าง เช่น สมาชิกพรรคประชาธิปไตยท่านหนึ่ง ได้กล่าวชี้ชัดถึงสถาบันการศึกษามีส่วนผลักดันให้เขาเป็นสมาชิกพรรคได้อย่างไร

"ขณะเรียนอยู่ระดับมัธยมและอุดมศึกษา ก็เคยทำกิจกรรมนอกหลักสูตรในรั้วมหาวิทยาลัย ทั้งนี้คงการที่จะใช้โอกาสและเวลาที่พอจะทำได้ไปช่วยเหลือสังคมบ้าง ภายในเงื่อนไขที่พอจะทำได้ และหวังที่จะได้รับการผลักดันแนวความคิดทางการพัฒนาให้เกิดผลก็มองหาพรรคการเมือง ที่มีพรรคประชาธิปไตยนี้แหละที่เหมาะสมที่สุด พวกเรา

หลายคนจึงได้รวบรวมกลุ่มเพื่อน ๆ ที่เรียนอยู่ด้วยกันมาคิดและพยายามจะเข้าพรรค
 คนแรกก็มีปัญหา เมื่อจบออกไปแล้วระยะสองสามเดือนเพราะไม่พบกันพอพบกัน
 บางทีโง่ถาม บางคนก็บอกว่าไปสังกัดพรรคประชาธิปัตย์แล้ว ก็เลยตามกันไปสมัคร
 เป็นสมาชิกจนกระทั่งปัจจุบันนี้¹

ดังนั้น สถาบันการศึกษาจึงมีอิทธิพลไม่น้อยเลยทีเดียวที่ทำให้บุคคลเป็นสมาชิกพรรค
 ประชาธิปัตย์

กรณีของสื่อมวลชน ก็มีส่วนผลักดันให้คนเข้าพรรคประชาธิปัตย์ไม่น้อยทีเดียว
 ส่วนใหญ่แล้วหนังสือพิมพ์มีส่วนผลักดันหรือสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกมากกว่าสื่อมวลชน
 อย่างอื่น แค่ว่าระยะหลัง ๆ การต่อสู้ทางการเมืองมีความเข้มข้นขึ้น สื่อมวลชนก็ประกอ
 ขาวมากขึ้น การเสนอข่าวที่ได้รับข้อมูลจากพรรค สมาชิกบางท่านบอกไม่ถูกเหมือนกันว่า
 ที่เขาเป็นสมาชิกพื้นฐานนั้นมาจากสื่ออะไรกันแน่ แต่เขานั้นเองทำให้เขาสังกัดพรรค
 ประชาธิปัตย์

เมื่อพิจารณาคุณพรรคกิจสังคม ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีอายุนับสิบปี มีชื่อเสียง
 มาก โดยเฉพาะนโยบายของพรรคและหัวหน้าพรรค คนส่วนมากรู้จักพรรคนี้เพราะหัวหน้า
 พรรคและนโยบายที่โดดเด่นและมีผลในทางปฏิบัติพอสมควร ได้แก่ นโยบายเงินต้น การ
 ประกันราคาพืชผล สภาพค่าบด และรักษาคนจนฟรี และพรรคกิจสังคมเป็นพรรคที่มีสมาชิก
 ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดคนในปัจจุบัน และมี ส.ส. หลายท่านเป็น
 รัฐมนตรี โดยเฉพาะรัฐมนตรีรับผิดชอบทางด้านเศรษฐกิจ

หากเปรียบเทียบอายุหรือความยาวนานกับพรรคประชาธิปัตย์ย่อมเทียบกันไม่ได้
 แน่ อย่างไรก็ตามมองลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ สถาบันทั้งหลายดังกล่าวแล้วมีอิทธิพล
 ต่อการเข้าสังกัดพรรคมากน้อยเพียงใดและอย่างไรบ้าง

¹ สัมภาษณ์ คนที่ 21, บุษบาระชาธิปัตย์, 30 ตุลาคม 2528.

ในแง่ครอบครัวว่ามีอิทธิพลมากน้อยเพียงใด ปรากฏว่ามีปริมาณที่ค่อนข้างน้อย (3 คน) เนื่องจากพรรคการเมืองยังใหม่อยู่พอสมควรและสมาชิกที่ยอมรับพรรคกิจสังคมตามบิดามารดายอมรับหัวหน้าพรรคและนโยบายพรรคเป็นเรื่องสำคัญ เช่นเดียวกับสถาบันการศึกษาก็มีส่วนน้อย (5 คน) ที่ทำให้สมาชิกได้รับรู้ถึงพรรคกิจสังคม สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากคนกรุงเทพฯมหานครที่ได้รับการสัมภาษณ์เห็นว่าไม่ได้เน้นการเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรงและวงการศึกษาระยะที่เรียนอยู่พูดถึงพรรคการเมืองน้อย

สื่อมวลชนก็เช่นเดียวกัน สมาชิกทราบว่าสื่อมวลชนพูดถึงพรรคกิจสังคมเสมอ แต่บอกว่าความเชื่อถือค้ำสื่อมวลชนที่มีต่อการรับรู้ข่าวสารที่เสนอข่าวคราวของกิจสังคมที่มีอยู่ต่อการตัดสินใจพอสมควร (9 คน)

กลุ่มเพื่อนและกลุ่มอาชีพเดียวกันที่มีอิทธิพลค่อนข้างสูง (25 คน, 23 คน) เพราะเพื่อนได้เข้าเป็นสมาชิกก่อนและได้รู้ได้ทราบเกี่ยวกับพรรคการเมืองดีและโดยเฉพาะบางคนที่อยู่ในอาชีพเดียวกันถูกชักชวนเพราะเพื่อนมองเห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะเป็นนักการเมืองบ้าง เป็นสมาชิกพรรคกิจสังคมบ้าง เพราะชอบนโยบายพรรคเป็นพิเศษ และเพื่อนผู้ที่เป็นสมาชิกพรรคกิจสังคมอยู่แล้วชวนเข้าไปด้วย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการชักชวนนั้นเป็นส่วนหนึ่งซึ่งอันที่จริงสมาชิกได้ศึกษาทำความเข้าใจในนโยบาย ปรัชญาอุดมการณ์ของพรรคแล้วเหมือนกัน

พิจารณาพรรคประชากรไทย เมื่อเปรียบเทียบความใหม่เก่ากับพรรคประชาธิปไตยหรือกิจสังคมแล้ว อายุพรรคประชากรไทยยังหนุ่มน้อยมาก พรรคประชากรไทยตั้งขึ้นเมื่อปี 2521 ก่อนการเลือกตั้งทั่วไป ปี 2522 โดยมีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นหัวหน้าพรรค ซึ่งหัวหน้าพรรคร่วมกับผู้ก่อตั้งพรรคประชากรไทยส่วนใหญ่ก็มาจากพรรคประชาธิปไตยนั่นเอง

สถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาค่อนข้างน้อยหรือแทบไม่มีอิทธิพลต่อการเข้าเป็นสมาชิกพรรคเลย (4 คน, 1 คน) โดยเฉพาะสถาบันการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากเป็นพรรคการเมืองใหม่ แต่จะสังเกตเห็นได้ว่ากลุ่มอาชีพเดียวกัน กลุ่มเพื่อนและสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าพรรคหรือสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพรรคประชากรไทย

มาก (21 คน, 28 คน, 19 คน) เป็นที่ทราบกันดีว่า พรรคประชากรไทยในอดีตเริ่มก่อตั้งได้รับความนิยมจากบรรดาผู้มีอาชีพชนชั้นกลางและชนชั้นกรรมกร โดยเฉพาะชนชั้นกรรมกร เช่น แม่ค้าพ่อค้า เป็นต้น ปัจจุบันอาชีพของสมาชิกพรรคมีอยู่ทุกระดับอาชีพ เช่นเดียวกัน สื่อมวลชนที่สมาชิกติดตามมากที่สุดคือหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ และข่าวสารจากเอกสารต่าง ๆ ของพรรคที่พรรคพวกเพื่อนฝูงที่เป็นสมาชิกอยู่ก่อนนำมาให้ดูเช่นเดียวกัน สมาชิกยอมรับว่าได้รับอิทธิพลจากสิ่งต่าง ๆ ทั้งกล่าว แต่เชื่อว่าจะไม่รู้เรื่องของพรรคหรือองค์ประกอบตลอดถึงผลงานของพรรคเสียเลยก็หาไม่ แม้มีการชักชวนแต่ก็ต้องศึกษาประกอบไปด้วย ดังนั้นอิทธิพลจากสถาบันต่าง ๆ ทั้งกล่าวมีอิทธิพลต่อการรู้และสนใจกระทั่ง เป็นสมาชิกพรรคดังกล่าวแล้ว

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลของสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจ ความสนใจ และการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองต่าง ๆ ทั้งกล่าวแล้ว เมื่อคุณตัวเลขของสมาชิกพรรคการเมืองแล้วแทบจะเรียกได้ว่าต่างได้รับอิทธิพลจากสถาบันดังกล่าวด้วยกันทั้งสิ้น แต่มีความแตกต่างกัน โดยพิจารณาสิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับตัวเลขดังกล่าวอยู่ 2 ประการใหญ่ ๆ คือ พรรคการเมืองที่มีอายุที่แตกต่างกันประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ทั้งกล่าวแล้ว ทั้งสองประการมีความสัมพันธ์และมีผลต่อกันและกัน กล่าวคือ พรรคการเมืองยิ่งมีอายุมาก เช่น พรรคประชาธิปัตย์ บรรดาสถาบันทางสังคมทั้งหลายต่างมีอิทธิพลหรือสร้างความผูกพันกับพรรคประชาธิปัตย์ทั้งสิ้น จะมีความแตกต่างกันบ้างในแต่ละสถาบัน เหล่านี้ว่ามีอิทธิพลมากน้อยต่างกัน อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบระหว่างพรรคประชาธิปัตย์และพรรคกิจสังคมกับพรรคประชากรไทยแล้ว พรรคประชาธิปัตย์จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่มีการกระจายตัวของอิทธิพลทางสถาบันสูงกว่าพรรคการเมืองอื่น ๆ เพราะมีปริมาณที่สูงกว่า ยกเว้นบางสถาบัน นั้นแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลทางสถาบันมีแนวโน้มในการถ่ายทอดพัฒนาการของความผูกพันพรรคการเมืองได้หลากหลายในปริมาณที่สูง ลักษณะเช่นนี้เป็นผลต่อการสร้างความรู้ความผูกพันพรรคการเมืองจากหลาย ๆ สถาบันได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วอีกด้วย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้เปรียบกว่าพรรคการเมืองอื่น ๆ เมื่อพิจารณาจากประเด็นนี้

พรรคกิจสังคมหรือพรรคประชากรไทยก็เช่นเดียวกัน ความเก่าแก่ของพรรคเป็นตัวแปรที่สำคัญมากต่อการที่สมาชิกได้รับอิทธิพล ไม่ว่าครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน

กลุ่มอาชีพ หรือสื่อมวลชน อายุพรรคนาน อิทธิพลของทุกส่วนจะเข้ามามีบทบาททั้งสิ้น แต่จะมีความแตกต่างในแต่ละอย่างมากขึ้นน้อยต่างกันออกไปดังที่กล่าวแล้ว พรรคประชากรไทย ในแง่ของสถาบันการศึกษาหรือครอบครัวซึ่งมีน้อยมาก เพราะพรรคยังใหม่เกินกว่าที่สถาบันการศึกษาหรือครอบครัวจะนำมาอบรมแนะนำให้เป็นที่น่าประจักษ์ชัดในเรื่องของพรรคได้อย่าง ต่อเนื่องและยาวนาน เพราะสิ่งเหล่านี้อาศัยเวลา ตลอดจนบรรยากาศที่เอื้ออำนวยที่ เพียงพอที่จะทำให้พรรคการเมืองเป็นที่รู้จักมักคุ้นหรือนำไปอ้างอิงกันได้ในครอบครัวและ สถาบันการศึกษา ในขณะที่ครอบครัวหรือสถาบันการศึกษาของไทยยังยอมรับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยกันค่อนข้างน้อย จะช่วยเหตุโลกก็ตาม แต่เมื่อมีสิ่งอื่นหรือ สถาบันอื่น ๆ ที่มีความไวและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและพอที่จะเชื่อถือได้บ้าง ไม่ว่า เพื่อน กลุ่มอาชีพหรือสื่อมวลชน ซึ่งมีขีดความสามารถในการให้คำแนะนำชักชวนได้เป็นการ เฉพาะในการตัดสินใจได้ก็ดีกว่าคนจึงใช้สิ่ง เหล่านั้นมาเป็นเครื่องตัดสินใจในสภาวะที่ พรรคการเมืองยังใหม่ต่อหลาย ๆ อย่าง เช่น พรรคประชากรไทย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สมาชิกผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมในลักษณะที่กระจาย ทั่วความรายบุคคลของผู้ตอบ โดยส่วนใหญ่ของสมาชิกทุกพรรคว่าการเข้าเป็นสมาชิกพรรค เป็นการตัดสินใจเพราะสนใจด้วยตัวเอง เพราะติดตามข่าวสารจากพรรคการเมือง โดยเฉพาะ และแม้บางครั้งจะได้รับการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลก่อนการเข้าพรรค แต่มิได้หมายถึงจะต้อง เป็นไปตามด้วย แต่เป็นการตัดสินใจด้วยตัวเองเป็นหลักเพราะสนใจเองคิดว่าการเมือง เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ความคิดเห็นเหล่านั้นน่ารับฟัง แต่อย่างไรก็ตาม อันที่จริงแล้ว จะปฏิเสธไม่ได้ึกษาว่าไม่ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งใด ครอบงำที่มนุษย์จำเป็นต้อง เรียนรู้ ตลอดเวลาเพียงแต่ว่าในกระบวนการนั้น ๆ มีอะไรเป็นตัวแบบหรือมีอิทธิพลให้เกิดการเรียนรู้ มากน้อยต่างกัน สมาชิกบางคนอาจรับรู้หรือไม่เข้าใจกระบวนการเรียนรู้มากกว่าต่อการ ให้ความคิดเห็นที่กระจายเช่นนั้น

ดังนั้นกล่าวโดยสรุปถึงพัฒนาการเข้าสู่พรรคการเมืองของสมาชิกพรรคการเมือง ระหว่างสมาชิกพรรคประชาธิปไตย พรรคกิจสังคมและพรรคประชากรไทย โดยเปรียบเทียบ แล้วจะพบว่า โดยส่วนใหญ่ไม่มีความแตกต่างกันในสองลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. มองจากการสังเกตกลุ่มบุคคลในฐานะที่จะเป็นกลุ่มพื้นฐานรองรับหรือสนับสนุนพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง เป็นหลักการเข้าสู่พรรคการเมือง สมาชิกพรรคการเมืองต่าง ๆ สังกัดกลุ่มน้อยมากและที่สำคัญกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกนั้นไม่เกี่ยวกับพรรคโดยตรงหรือเกี่ยวข้องกับการเมืองน้อยเต็มที่ ในลักษณะนี้การเข้าสู่พรรคใดพรรคหนึ่งของสมาชิกไม่มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดและพัฒนาการแห่งความผูกพันมิได้พัฒนามาจากส่วนนี้เช่นกัน

2. มองจากความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ทางการเมืองกับสถาบันทางสังคมว่ามีผลต่อการเข้าเป็นสมาชิกมากน้อยเพียงใด มองในแง่นี้เห็นความแตกต่างกันชัดเจนในบางประเด็น ทั้งนี้โดยพิจารณาจากความเป็นพรรคการเมืองที่มีอายุเก่าแก่กับสถาบันต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น

พรรคประชาธิปไตยมีอายุเก่าแก่ยาวนาน ความที่เป็นอย่างนี้ทำให้พรรคเป็นที่รู้จักมักคุ้นมานาน สมาชิกพรรคจึงได้รับอิทธิพลในหลาย ๆ ทางในลักษณะที่อิทธิพลเหล่านั้นมีอยู่สูงเกือบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมการยอมรับตามครอบครัว จากเพื่อน สถาบันการศึกษา กลุ่มอาชีพและสื่อมวลชน

พรรคกิจสังคมและพรรคประชากรไทย เป็นพรรคค่อนข้างใหม่ ความรู้จักมักคุ้นมีน้อย พรรคกิจสังคมแม้จะมีความโดดเด่นหลาย ๆ อย่าง แต่อิทธิพลของสถาบันต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าพรรคโดยเฉลี่ยตัวเลขมีความแตกต่างกันมาก จะมีระดับของอิทธิพลบางส่วน เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ มามีความสัมพันธ์ต่อการเข้าพรรคสูงมากกว่ามาจากครอบครัว และสถาบันการศึกษา ลักษณะเช่นนี้เป็นเช่นคล้าย ๆ กับสมาชิกพรรคประชากรไทย

จากบทสรุปประเด็นพัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุงเทพมหานคร กังกล่าวแล้ว ใครที่จะชี้ให้เห็นประเด็นพัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมืองเฉพาะของคนไทยโดยเฉพาะคนกรุงเทพมหานครจากที่ได้ทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่ต้น เพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้นอีกครั้งหนึ่งว่า พัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุงเทพมหานครนั้น ประเด็นหลักประการหนึ่งคือพัฒนามาจากการเรียนรู้หรือการได้รับอิทธิพลจากสถาบันทางสังคมต่าง ๆ กังกล่าวแล้ว

สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ สมาชิกพรรคกิจสังคมและสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ไทยต่างได้รับอิทธิพลทางสถาบันในการเข้าสังกัดพรรคด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ว่าสถาบันครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา กลุ่มอาชีพและสื่อมวลชน แต่มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่าความเก่าแก่หรืออายุยาวนานของพรรคมีอิทธิพลและมีส่วนสัมพันธ์กับสถาบันต่าง ๆ ในแง่ที่ว่า สถาบันทางสังคมต่าง ๆ โดยทั่วไป มีแนวโน้มมีอิทธิพลต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจและการตัดสินใจเข้าสังกัดพรรคการเมืองที่เก่าแก่อยู่สูงและกระจายตัวได้มากกว่าพรรคการเมืองที่มีอายุค่อนข้างน้อย จะสังเกตเห็นได้กรณีของพรรคประชาธิปัตย์ สถาบันต่าง ๆ มีแนวโน้มสร้างอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าสังกัดพรรคประชาธิปัตย์กระจายตัวในปริมาณได้มากกว่าพรรคการเมืองอื่น เช่น สถาบันครอบครัวหรือสถาบันการศึกษา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งว่า ในระหว่างสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ดังกล่าว มีอิทธิพลต่อการสังกัดพรรคนั้น กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการสังกัดพรรคในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนและกลุ่มอาชีพ แสดงว่าสถาบันทั้งสองนี้มีความสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเมืองของคนกรุง เทพมหานครมาก

อีกประการหนึ่งของพัฒนาการแห่งความผูกพันพรรคการเมืองของคนกรุง เทพมหานครที่ได้พบจากการศึกษาวิจัยนี้ คือ อิทธิพลของสภาพการทางการเมืองที่เอื้ออำนวยให้

ประการแรก หมายถึง เหตุการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏชัดเจน เช่น กรณีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หรือภายหลังเหตุการณ์นั้นมีการปฏิวัติ ปฏิรูปของทหารในทางการเมืองแล้วคลี่คลายไปสู่ประชาธิปไตยมากขึ้น

ประการที่สอง กฎหมายเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองได้ กล่าวคือ มีกฎหมายรองรับการมีพรรคการเมืองถูกต้องตามกฎหมายในปัจจุบัน เช่น พระราชบัญญัติพรรคการเมืองปี 2522 เป็นต้น

สภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยทั้งหลายดังกล่าวมีส่วนอย่างสำคัญต่อการสร้างความสนใจและกระตุ้นให้ประชาชนหันมาแสวงหาโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้โดย

ประชาชนหรือผู้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองสนใจและเข้าใจสภาพการณ์เมืองอยู่ก่อนแล้ว เพียงแต่รอโอกาสเท่านั้น และในขณะที่เกี่ยวกับพรรคสมาชิกพรรคการเมืองไม่ว่าสมาชิกพรรคการเมืองก็ได้ติดตามความเคลื่อนไหวพรรคการเมืองอยู่แล้ว และติดตามถึงการที่จะตั้งพรรคขึ้นมาในภายหลังมีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองนั้นว่าใครจะเป็นผู้จัดตั้งบ้าง

ประเด็นความสนใจของประชาชนผู้ที่สนใจจะเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองว่าจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใด เมื่อจะมีการจัดตั้งขึ้น ความสนใจของประชาชนมองที่ตัวบุคคลผู้ก่อตั้งพรรคเป็นสำคัญเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะพรรคที่จัดขึ้นตามพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับปัจจุบัน เช่น พรรคประชากรไทย กรณีพรรคอื่น ๆ เช่น พรรคประชาธิปไตย พรรคกิจสังคม เป็นพรรคที่ค่อนข้างจะมีสมาชิกติดตามความเคลื่อนไหวมาโดยตลอดอยู่แล้ว เพราะตั้งขึ้นก่อนพรรคประชากรไทย อย่างไรก็ตาม การรอโอกาสและโอกาสที่เหมาะสมที่บุคคลจะเข้าไปเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเพียงพอ เป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งประเด็นนี้สมาชิกพรรคการเมืองบางท่านได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความสำคัญของสภาพการณ์ทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจทางการเมืองเข้าสังกัดพรรคการเมืองมีความสำคัญเพียงใด

"เมื่อมาถึงเวลานั้น (2518) การเมืองไทยเราจะต้องมีการเลือกตั้ง มีสภาเชื่อว่า การปกครองบ้านเมืองแบบนี้จะทำให้บ้านเมืองไปรอดแน่ ๆ และผมก็สนใจการเมืองมาโดยตลอด รอโอกาสมาเมื่อไรกฎหมายจะเปิดโอกาสให้สักที ผมคิดว่าคนส่วนใหญ่ยังต้องการระบบประชาธิปไตยและจะต้องมีพรรคการเมืองและแต่ละพรรคก็จะมีนโยบายแล้วแถลงให้ประชาชนทราบและจะมีการแจกเอกสารหลักฐานมีการประชุมสัมมนาและสมาชิกผู้ก่อตั้งพรรคก็จะรวบรวมกันเข้ามาชักชวนเข้ามา โดยมากผู้แทนชักชวนชี้แจงหรือสนใจมาเอง เรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็น บ้านเมืองต้องมีพรรคการเมืองเป็นหัวใจในระบบให้ใคร เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองเปิดโอกาสอย่างนี้เราจะอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ เราจะต้องมีจุดยืนทางการเมืองเป็นของตนเอง แค่มกติดตามมทบาทความคิดทางการเมืองอาจารย์หมอมมาโดยตลอดและศรัทธาทานมากเป็นพิเศษ"¹

¹ สัมภาษณ์ คนที่ 13, สมาชิกพรรคกิจสังคม, 12 ตุลาคม 2528.

"ความจริงผมสนใจการเมืองไทยมานานแล้ว, ในฐานะที่การเมืองเป็นเรื่องของชีวิต แต่มันแหละ บางทีก็เชื่อมระบอบการปกครองทางการเมือง อย่างยิ่ง โดยเฉพาะวัฏจักรทางการเมืองของไทย อย่างไรก็ตามภายหลัง เมื่อมีการเลือกตั้งปี 2522 มีพรรคการเมืองเกิดขึ้นมากมาย พรรคประชากรไทย เกิดขึ้นในช่วงนั้น ผมก็ใจมาก เพราะผมศรัทธาคอคุณสมิทธิ์ สุนทรเวช เป็นอย่างยิ่ง เพราะผมไปฟังการปราศรัยหาเสียงครั้งแรกในชีวิตผม เหตุการณ์ครั้งนั้นผมคิดใจและทำให้ผมติดตามการบ้านการเมืองมาโดยตลอด ผมว่าเหตุการณ์ทางการเมืองที่น่าสนใจจริง ๆ เช่น มีการเลือกตั้ง ทำให้เกิดความกระตือรือร้น อยุ่ๆ จะมีส่วนมีเสียงในทางการเมืองมากกว่าการยัดอำนาจของทหาร ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่าย" ¹

"ผมว่าเป็นความรู้สึกและความสนใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่เราพยายามอยากมี อยากเป็น เพราะเราคิดว่าระบอบประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากไม่ให้ความสนใจหรือการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อการเมืองระบอบนี้ เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะควยเหตุใดก็ตามจึงหมายถึงผลกระทบต่อระบบการเมืองทั้งสิ้น ผู้ที่สนใจเขาใจสภาพการณ์ทางการเมืองไทย เขายอมรับรู้เสมอจากความสนใจของเขาเอง หรือการบอกเล่าจากสื่อต่าง ๆ ผมสนใจเขาใจการเมืองพอสมควร การเขาเป็นสมาชิกพรรคกิจสังคม เพราะช่วงนั้นเหตุการณ์และปรากฏการณ์ทางการเมืองเปิดโอกาสให้เรามาก และน่าสนใจมาก ทั้งนี้รวมทั้งพรรคกิจสังคมเองก็น่าสนใจ มีอะไรแปลกใหม่ ในพรรคเองประกอบกันหลาย ๆ อย่าง ผมคิดว่าภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นนิมิตหมายที่ดีของระบอบประชาธิปไตยไทยเรา เป็นนิมิตหมายทั้งหลายเหล่านั้น" ²

สภาพการณ์และเหตุการณ์ทางการเมืองบางช่วงบางสมัย โดยเฉพาะเหตุการณ์ทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิมีส่วนในการปกครองจะเป็นตัวกระตุ้นเร่งเร้าให้ประชาชนสนใจทางการเมืองที่เข้มข้น การเข้าสังกัดพรรคการเมืองของสมาชิกบางส่วนของผู้พรรคเป็นการให้ความสนใจด้วยตัวเองเป็นพิเศษที่กระตือรือร้นทางการเมืองอย่างแท้จริง ดังนั้นสภาพทางการเมืองที่เอื้ออำนวยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง จึงเป็นตัวแปรหนึ่งที่สำคัญต่อการสังกัดพรรคการเมืองของคนไทย โดยเฉพาะคนกรุงเทพฯ

¹ สัมภาษณ์ คนที่ 12, สมาชิกพรรคประชากรไทย, 25 ตุลาคม 2528.

² สัมภาษณ์ คนที่ 14, สมาชิกพรรคกิจสังคม, 14 ตุลาคม 2528.